

százalékos igénybevételét összehasonlították az UK MARC fájl azonos osztályaiban rendelkezésre álló CIP rekordokkal. Ennek érdekessége a CIP rekordok felhasználásának magas százalékos aránya volt a 300-as főosztály (társadalomtudományok) területén.

3. sz. projekt

12 különböző típusú, méretű és földrajzi elhelyezésű könyvtárból 25 katalogizáló szakember vett a projektben adatszolgáltatóként részt.

A projekt célja az alábbiak tisztázása volt:

1. a könyvbe nyomtatott CIP adatokat a címek hány százalékánál használták katalogizálási segédeszközként,
2. ezeket a CIP adatokat milyen arányban használták fel
 - szakozáshoz,
 - rendszavak kiválasztásához,
 - az adatok többségét átvéve a helyi katalógus-rekord céljára.

A 25 katalogizáló összesen 1691 adatlapot töltött ki, ebből 447 (26,4%) rögzítette a CIP igénybevétele tényét. Számos adatlap egynél jóval több CIP adatforrás igénybevételét jelölte meg, egynél több funkcióra.

Megállapították, hogy az ISBN-nel rendelkező könyvek 40%-a rendelkezett könyvbe nyomtatott CIP adattal. Ez azt jelenti, hogy valamilyen mértékben használták a CIP adatokat azoknak a könyveknek a 75%-ában, amelyekben szerepeltek ezek az adatok; 336 esetben azonban az igénybevétel csak „konzultáció” jellegű volt, segítség a döntésben.

A könyvekben szereplő CIP tételeket elsősorban szakozással kapcsolatos döntésekhez vették igénybe, de a rendelkezésre álló és igénybe vett számoknak csak 21%-át fogadták el a feldolgozók módosítás nélkül. Ez megerősíti a Központ által végzett más tanulmányoknak azt a megállapítását, hogy az Egyesült Királyságban a könyvtárak többsége a MARC rekordokban központilag szolgáltatott számszámoknak egy részét módosítja, sok könyvtár pedig egyáltalán nem igényli a központi számszámokat.

Következtetések

Az Egyesült Királyságban az egyetemi és közművelődési könyvtárak többsége valamilyen mértékben használja a CIP-et a gyarapítási és a katalogizálási munka egy részében.

Bár a BNB-t fontosnak tartják a gyarapítás (válogatás) szempontjából, a CIP tételek a feladott összes rendelésnek csak 3–9%-át teszik ki.

A CIP-nek figyelemfelkeltő szerepe jelentős: ez az előzetes rendelésekben nyilvánul meg, amelyet a könyvtárak a BNB-ben felsorolt új kiadványokra adnak fel.

A vizsgált könyvtárak egyike sem utasította vissza a CIP MARC rekordok használatát, de eltérő magatartást tanúsítottak az adatok módosítása tekintetében.

A könyvben szereplő UK és LC CIP adatokat rendszeresen használják, de többnyire konzultáció, és nem az adatok átvétele céljából.

Minden arra int, hogy újra meg kell fontolni a könyvben megadott CIP információkat minőségi és mennyiségi szempontból. Lehetséges, hogy ha a kiadóknak nem kell a teljes UK CIP adatokat a címlap verzőjára nyomtatniuk, akkor közülük többet lehet megnyerni a CIP programban való részvételnek. Ez pedig hatékonyabb BNB és UK MARC szolgáltatásokat eredményezne.

/BRYANT, P.: The use of Cataloguing-in-Publication in United Kingdom libraries - Journal of Librarianship. 15. köt. 1. sz. 1983. p. 1–18./

(Fazekas Zsuzsa)

Az ENSZ és szakosított szervezeteinek időszaki kiadványai

Az ENSZ, beleértve fő szervezeteit és kiegészítő testületeit, valószínűleg a legnagyobb kormányközi szervezet a világon.

Viharos és vitatott története során a világszervezet információterjesztési tevékenysége fennmaradt, sőt időnként még ki is virágzott. A legutóbbi időkben az ENSZ és néhány szakosított szervezete megpróbálta ugyan lefaragni a kiadási terveket, azonban az évente közreadott dokumentumtömeg nem mutat észrevehető, a pénzügyi korlátozásoknak tulajdonítható csökkenést.

Az időszaki kiadványok jelentős szerepet játszanak az ENSZ és testületeinek kiadási politikájában. A továbbiakban megkíséreljük ismertetni ezeket és azokat a főbb bibliográfiai, indexelő és egyéb szolgáltatásokat, amelyek megkönnyítik az időszaki kiadványokról való tájékozódást.

1. Bibliográfiai kiadványok

Az ENSZ dokumentációjának számbavételére tett kísérletek között a szervezet központi bibliográfiai terméke a leginkább zavarbaejtő történeti kudarc. Az ENSZ Dokumentációs Tájékoztató Rendszerének (United Nations Documentation Information System, UNDIS) legfőbb produktuma az UNDEX volt. Ennek előzményei: az 1946–1949-es évekből a *Check List of United Nations Documents*, majd a *United Nations Document Index (UNDI)*, mely a hetvenes években helyt

adott a harmadik verzió, az UNDEX-nek. 1979-től az új cím már *UNDOC: Current Index*, amely a hányatott sorsú időszaki kiadvány egyik legsikerültebb változata.

1.1 UNDOC: Current Index

A folyóirat e címen az 1979. évi kísérleti időszakban indult, először két havi, majd havi megjelenésű. A kumulatív kiadás két kötetben jelent meg. Az első kötet a bibliográfiai leírásokon kívül jeleskedik egy sor hasznos fejezettel, ezek a következők:

a közreadó intézményenként, alfanumerikusan elrendezett Checklist of Documents and Publications (Kiadványok és Sokszorosított Dokumentumok Azonosítási Jegyzéke);

jelzetre történő hivatkozások;

hivatalos dokumentumok;

az új közreadású dokumentumok sorozati jelzeteinek jegyzéke (ebben tükröződnek az új szervezeti egységek, illetőleg a bekövetkezett szervezeti változások).

A második kötet különálló tárgyköri, szerzői és cím szerinti indexeket tartalmaz. Ezek mindegyike visszautal az első bibliográfiai kötet jelzeteire.

1980-ban az UNDOC már „bejáratos” folyóiratként jelenik meg, előfizethető bármelyik kereskedelmi szervezetnél, vagy az ENSZ kereskedelmi részlegénél, az UNIPUB-nál.

1.2 FAO Documentation: Current Bibliography

Az Élelmiszeripari és Mezőgazdasági Szervezet Dokumentációs Központja (Documentation Centre of the Food and Agriculture Organization) az ENSZ Rómában székelő szakosított szervezete, amely világméretű áttekintést ad a mezőgazdasági és csatlakozó szakterületek irodalmáról a *FAO Documentation: Current Bibliography* c. kiadványon keresztül. Ez felöleli a szervezet kiadványait, főbb dokumentumait, munkaközi dokumentumait csakúgy, mint a szervezet munkatársainak egyéb helyen, vagy más szervezetek által publikált cikkeit, különnyomatait, könyveit. A havi füzetek tartalmazzák az alapvető bibliográfiai adatokat, az összefoglalókba ágyazott deskriptorokat, valamint szerzői, tárgyköri és projektek szerinti indexeket.

A *FAO Documentation* havi füzetei és 1975-ig az éves nyomtatott kumulációk ingyenesek. Az utána következő, számítógép alkalmazásával készült mikrofilmlapos termékek előfizetéssel hozzáférhetők.

1.3 INIS Atomindex

A Nemzetközi Nukleáris Információs Rendszer (International Nuclear Information System, INIS) együtt-

működésen alapuló decentralizált rendszer a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség (International Atomic Energy Agency, IAEA) és a tagországok égisze alatt. A tagországok és az együttműködő kormányközi szervezetek figyelik saját területük természetudományos és műszaki irodalmából az atomfizika és atomenergia békés felhasználására vonatkozó publikációkat. Ezeket szabványos előírások szerint feldolgozzák, továbbítják az IAEA-nak Bécsbe, és ebből készülnek az INIS termékek, többek között az *INIS Atomindex* c. kéthavi referálólap és ennek féléves kumulációja. Előfizethető az IAEA-nál és az UNIPUB-nál.

Az *INIS Atomindex* az egyes tételek bibliográfiai adatait közlő részből és egy sor indexből (szerzői, testületi, tárgyköri, konferencia helye szerint stb.) áll. Ez az index helyettesíti az USA-ban közreadott és megszűnt *Nuclear Science Abstracts*-et.

1.4 Unesco List of Documents and Publications

A negyedéves megjelenésű *Unesco List* és éves kumulációja az Általános Konferencia és Végrehajtó Bizottság (General Conference and Executive Board) dokumentumait, az Unesco által szervezett ülések jelentéseit, a kiküldetések dokumentumait, az Unesco intézeteinek és regionális hivatalainak publikációit, valamint a folyóirataiban közzétett cikkeket foglalja egybe.

A negyedéves füzet a tételek felsorolását tartalmazó törzsanyagból és az indexek együtteséből áll; az éves megjelenés a törzsanyagot és az indexeket kumulálja. Az 1972–1976. évi kumuláció beszerezhető az UNIPUB-nál, a kurrens negyedéves és éves kötetek megrendelhetők „standing order”-ként az Unesco-nál.

1.5 Más szakosított szervezetek jegyzékei

Az ENSZ-család valamennyi szakosított szervezete közread bibliográfiákat, indexeket, árjegyzékeket stb. Erre vonatkozóan használható tájékoztatás található L. MARULLI: *Documentation of the United Nation Systems. Coordination in its bibliographic control* (Metuchen, New Jersey. 1979. 96 p.) című könyvében.

1.6 International Bibliography, Information, Documentation

Az IBID rövidítéssel ismert értékes, kurrens kereskedelmi forrást az UNIPUB adja közre negyedévente, olcsó előfizetési árral. A kiadvány monográfiákat és időszaki kiadvány címeiket egyaránt felsorol, és nem szorítkozik kizárólag az ENSZ-re és szakosított szervezeteire, közel 100 kormányközi szervezet publikációs tevékenységére terjed ki.

2. Az ENSZ időszaki kiadványai

Az UNDI éves jegyzékének és az *UNDEX: Series C*-nek jellemző fejezete volt az ENSZ időszaki kiadványainak felsorolása a vonatkozó évből. Az utolsó 1978-ban jelent meg, és 116 címről tájékoztatott. A folyóiratok közül egyesek rendszeres megjelenésűek, mások rendszertelenek; egyesek ingyenesek, mások vásárlással kaphatók, és megint másoknál a bibliográfiai adatok semmit nem árulnak el a beszerzési forrásról.

2.1 UN Monthly Chronicle

A *Chronicle* tartalmilag két fejezetre bomlik: „Record of the Month” és „Notes” címűekre. Az előbbi kettéválik: politikai és a közgazdasági–társadalmi eseményekre. A „Notes” fejezet tájékoztat a várható ülésekről, dokumentumokról és kiadványokról. A *Chronicle* egyike az ENSZ-ről tájékoztató legfontosabb kiadványoknak.

2.2 Egyéb ENSZ időszaki kiadványok

A *UN Monthly Chronicle* és az *UNDOC Index*-en kívül még előfizethetők a következők: *Monthly Bulletin of Statistics*, *Commodity Trade Statistics*, *Population and Vital Statistics*, *Statistical Indicators of Short Term Economic Changes in ECE Countries*, *Objective: Justice*, *Bulletin on Narcotics*, valamint két bibliográfia, a *Current Bibliographical Information* és a *Monthly Bibliography* (I. és II. rész). A folyóiratok közül sok korlátozott közreadású, ami nehezíti a beszerző könyvtáros munkáját.

3. Szakosított szervezetek időszaki kiadványai

Valamennyi szakosított szervezet publikál időszaki kiadványokat. Egy közelmúltból származó katalógus, a *Periodicals of the United Nations and Specialized Agencies* 60. betűrendben felsorolt címről ad válogatást. A jegyzék tárgyköri eligazítást, ISSN és egyéb, a beszerzéshez szükséges információk elemeket is tartalmaz.

4. Kurrens könyvtári tájékoztatás

A kormányközi szervezetek dokumentumaival munkálkodó könyvtárosoknak tanácsos ismerni olyan könyvtári orientálttságú időszaki kiadványokat, mint pl. a *Documents to the People* és a *Government Publications Review*. Az előző évente 6 alkalommal jelenik meg;

hasznos beszámolókat közöl az ENSZ, a szakosított szervezetek és más kormányközi szervezetek kiadványairól. A második negyedéves, terjedelmes ismertetéseket ad válogatott ENSZ és egyéb kormányközi szervezetek dokumentumairól. A *Library Literature*-t is érdemes figyelni hasonló értékes információkért.

MOREHEAD, I.: Serial documentation of the United Nations and specialized agencies = The Serials Librarian, 6. köt. 2–3. sz. 1982. p. 17–25./

(Dáczér Éva)

Hogyan befolyásolja egymást az online keresés és a nyomtatott referálólapok használata?

A referáló és indexelő (R és I) szolgáltatások két fő terméke a nyomtatott referálólap és a géppel olvasható adatbázis. Az azonos dokumentumállományra épülő, tehát gyakorlatilag azonos tartalmú két termékcsoport előfizetési és ráfordítási arányának változása áll ma az R és I szolgáltatásokat nyújtó intézmények figyelmének a központjában.

Szakirodalmi megállapítások

Az adatbázisok elterjedésének kezdeti szakaszában, de sok esetben még ma is igaz, hogy az R és I szolgáltatások fő bevétele a nyomtatott kiadvány előfizetőitől származik. Számos vizsgálat igazolta azonban, hogy az előfizetők egy része átvándorolt az online kereshető adatbázisok használóinak táborába. Ez szükségessé tette az online hozzáférés jogdíjának (az online használat időarányos árának) emelését, hogy kompenzálják az előfizetők kiesését. Másrészt viszont, az infláció miatt, a nyomtatott kiadványok árát is emelni kellett. Jelenleg az R és I szolgáltatók – újabban ezeket adatbázis-előállítóknak (database producers) nevezik – bevétele a 60-as és 70-es évekhez viszonyítva a nyomtatott termékekből 6%-kal, az adatbázisok online használatából pedig 59%-kal nőtt. Ez azt jelenti, hogy az online elérhető adatbázis előállítása ma már nem kap támogatást a nyomtatott termék használatából.

E kérdések tisztázása céljából az USA referáló és információs szolgáltatásainak országos szövetsége (National Federation of Abstracting and Information Services, NFAIS) megbízásából egy tanulmányt készítettek, amelyben az NFAIS tagjainak bevonásával összeállított felmérést összehasonlították a szakirodalom fő megállapításaival.